

Zielińska, Justyna

"Tematy systemowe w przedszkolu: geneza i założenia, planowanie i przykłady", Krystyna Duraj-Nowakowa, Kraków 1995 : [recenzja]

Mazowieckie Studia Humanistyczne 3/1, 299-302

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Krystyna Duraj-Nowakowa, *Tematy systemowe w przedszkolu: geneza i założenia, planowanie i przykłady*. Wydawnictwo Naukowe SOSP, Kraków 1995, str. 228.

Omawiana praca adresowana jest przez Autorkę w sposób szczególny do studentów pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej Wyższych Szkół Pedagogicznych i Uniwersytetów, nauczycieli akademickich tychże specjalności, nauczycieli przedszkoli oraz pracowników tzw. dozoru pedagogicznego na szczeblu edukacji przedszkolnej. Temu szerokiemu adresowi odpowiada zarówno zawartość treściowa, jak i struktura kompozycyjna dzieła. Praca ma charakter podręcznika do ćwiczeń – każdy rozdział zawiera pytania kontrolne, przy czym nie służą one wyłącznie sprawdzeniu stopnia zrozumienia i opanowania treści studiowanego materiału, lecz są często pytaniami problemowymi, pobudzającymi do dyskusji czy poszukiwania własnych, indywidualnych rozwiązań. Również w treści poszczególnych rozdziałów Autorka wskazuje pewne obszary wiedzy i formułuje problemy, na które odpowiedzi można uzyskać jedynie w toku dalszych studiów i badań prowadzonych przez specjalistów.

W strukturze treści książki rysuje się wyraźny podział na dwie części – teoretyczną (rozdziały 1–5), dość trudną w odbiorze dla osób nie nawykłych do pracy z literaturą naukową, zarówno ze względu na stosowaną terminologię, jak i zakres poruszanej problematyki – oraz metodyczną (rozdziały 6–9).

Rozdział 1 wprowadza w genezę teorii systemów, jej istotę, założenia filozoficzne i metodologiczne podejścia systemowego. Pozwala prześledzić ewolucję poglądów na znaczenie pojęcia „system”, zapoznaje z zasadami i procedurą zastosowania teorii systemów w pedagogice. Jednocześnie uzasadnia stosowanie tychże ustaleń teoretycznych na gruncie pedagogiki przedszkolnej, „rozumianej interdyscyplinarnie, transdyscyplinarnie i multidyscyplinarnie, tzn. jako dyscyplina wykraczająca swym zakresem poza teren jednej specjalności, nie tylko wykorzystująca inne dyscypliny, ale z nimi ściśle współpracująca” (s. 30). Wyjaśnienia terminologiczne, zawarte we wstępnej części rozdziału, są niezbędne dla zrozumienia dalszych rozważań teoretycznych, choć Autorka sugeruje możliwość studiowania tegoż rozdziału na samym końcu.

Rozdziały 2–4 dotyczą kolejno systemowości w naukach pedagogicznych, dydaktyce i teorii wychowania. Autorka uzasadnia w nich konieczność zastosowania podejścia systemowego w pedagogice przedszkolnej, zwłaszcza w kontekście zmian dokonujących się w programach edukacyjnych. Zagłębienie się w historię dydaktyki i teorię wychowania pozwala na wyeksponowanie tych koncepcji i ich twórców, które miały wpływ na kształtowanie się podejścia systemowego oraz wskazanie dróg ewolucji sposobów stosowania systemowości w teoriach nauczania i wychowania. Poziom realizacji w praktyce podejścia systemowego uznaje Autorka za trudny do osiągnięcia i na obecnym etapie – nie wystarczający.

Rozdział 5 w całości jest poświęcony systemowości w pedagogice przedszkolnej. Rozważania Autorki koncentrują się wokół problematyki terminologicznej, związanej z ewolucją wychowania od kompleksowości do systemowości. W tym rozdziale najważniejsza staje się jednak próba osadzenia tematów systemowych we współczesnej pedagogice przedszkolnej. Czyni to Autorka poprzez określenie celów systemowego wychowania w przedszkolu oraz zdefiniowanie systemu wychowania w przedszkolu, którego rozumienie, aczkolwiek wywodzące się z istniejących i funkcjonujących w praktyce koncepcji nauczania łącznego (zintegrowanego), jest ujęciem szerszym, bowiem obejmuje nie tylko proces nauczania – uczenia się, lecz „integralną realizację zadań wychowania przez organizację wielostronnej, a nawet wszechstronnej działalności” (s. 89). Podkreśla przy tym, że wychowanie w przedszkolu ze swej natury (istoty) jest tą dziedziną, w której w sposób najbardziej naturalny (ze względu na właściwości procesów rozwojowych dziecka) można realizować założenia podejścia systemowego, choć wymaga to jednocześnie doboru nowszych treści i zmodernizowania metodyk dla realizacji nowych idei. Część końcowa rozdziału dotyczy istoty systemu wychowania i systemowych tematów zajęć w przedszkolu. W świetle zamieszczonych w niej rozważań istotny staje się dobór celów i treści do ich realizacji, który uwzględniając akcelerację rozwoju dziecka w sferze fizycznej i umysłowej, łączy poznanie z przeżywaniem emocjonalnym i kształtowaniem postaw społeczno-moralnych. Ważne jest również, przywoływane niejednokrotnie, pojęcie korelacji, która w tematach systemowych „umożliwia nabywanie właściwego wykształcenia przez zespalanie oraz przenikanie. Powinna ona chronić dziecko przed zbędnym powtarzaniem tych samych wiadomości oraz przed ich prezentowaniem i gromadzeniem jednostronnym i powierzchownym” (s. 93).

Autorka proponuje również przykładowe kryteria doboru tematów systemowych (kalendarz przyrody, kalendarz zagadnień, potrzeby i zainteresowania dzieci, wykorzystanie specyficznych warunków środowiska) oraz częstotliwość ich planowania, akcentując konieczność zachowania odpowiednich propozycji między samorzutną aktywnością dziecka a działalnością inspirowaną czy organizowaną przez nauczyciela. Podkreśla również konieczność „uporządkowania w czasie elementów procesu formułowania celów i konstruowania całego nadtematu, tematu i podtematu systemowego” (s. 94) dla właściwej realizacji założeń systemu wychowania w przedszkolu.

Systemowy dobór i układ treści wychowawczo-dydaktycznych w pracy nauczyciela przedszkola ma służyć więc nie tylko dostarczeniu dziecku wiedzy i rozwijaniu jego sprawności w różnych sferach, lecz także kształtowaniu postaw, wyływających z przyjętego ideału wychowania. Jest to problem niezwykle istotny, bowiem dyspozycje ukształtowane w wieku przedszkolnym są w wysokim stopniu trwałe i trudno podlegają zmianom w późniejszym okresie. Koncepcja tematów systemowych w pedagogice przedszkolnej, jej nowatorskie ujęcie pro-

blematyki wychowania w przedszkolu staje się więc swego rodzaju otwarciem nowego pola działania zarówno dla teoretyków, jak i praktyków–metodyków. Może być również odczytana jako głos dopominający się o należyte jej miejsce w systemie edukacji.

Rozdział 6 dotyczy metodyki planowania i realizacji systemowych tematów zajęć w przedszkolach. Autorka zapoznaje czytelnika z zasadami planowania systemowych tematów zajęć obowiązkowych, odwołując się do istniejących w literaturze przedmiotu opracowań dotyczących tematów kompleksowych oraz wskazuje elementy procesu przygotowania tematu systemowego, podkreślając dążenie do zachowania spójności tematów, mimo ich zróżnicowania i odrębności. Odwołując się do zawartych w kolejnych rozdziałach propozycji konkretnych rozwiązań metodycznych, prezentuje także sposoby doboru i integracji treści do realizacji tematów oraz metody pracy. Wiele miejsca poświęca Autorka warunkom organizacji i realizacji tematów systemowych, umieszczając je w kontekście istniejących już koncepcji metodycznych, jak i na szerszym tle współczesnej rzeczywistości, która w znaczącym stopniu ogranicza i utrudnia funkcjonowanie systemu wychowania w przedszkolu. W rozdziale tym znajdują się również liczne uwagi, dotyczące warsztatu nauczyciela, jego przygotowania merytorycznego i metodycznego do pracy z dziećmi, umiejętności organizowania własnej działalności, jak i zajęć z wychowankami oraz funkcji, jakie powinien spełniać w przedszkolu. Rozdział ten podaje zarys metodyki realizacji tematów systemowych; może stanowić podstawę do podjęcia prób opracowywania tematów systemowych przez nauczycieli–nowatorów, pragnących doskonalić i wzbogacać swój warsztat pedagogiczny. Szczególnie są pomocne tu rozdziały 7–9, zawierające konkretne rozwiązania metodyczne wybranych tematów systemowych – z wyszczególnieniem tematu nadrzędnego, tematów tygodniowych i tematów dziennych oraz ze szczegółowymi konspektami. Dotyczą one kształtowania postaw prospołecznych (np. kształtowanie pojęcia „dobry kolega” u dzieci sześciolletnich w toku realizacji tematu systemowego „Moi koledzy i ja”), kształtowania myślenia, zasobu słownikowego i mowy dialogowej (np. kształtowanie mowy dialogowej dzieci pięcioletnich przez formy teatralne w toku realizacji tematu „Tajemnice jesieni”), a także wychowania psychoruchowego i muzycznego oraz plastycznego (np. kształtowanie psychomotoryki dziecka przedszkolnego przez stosowanie metod twórczych podczas realizacji tematów „Ochrona przyrody” i „Pogoda”).

Praca ze swym nowatorskim całościowym ujęciem problematyki pedagogiki przedszkolnej stanowi cenny wkład w teorię, metodologię i metodykę tej dyscypliny, wskazując jednocześnie kierunki jej dalszego rozwoju i poszukiwań badawczych. Koncepcja teoretyczna, wysnuta z dotychczasowych osiągnięć pedagogiki, jest dostosowana do współczesnych warunków, potrzeb i rodzących się stąd nowych celów wychowania. Co jest zaś szczególnie cenne, znajduje swoje

odzwierciedlenie i potwierdzenie w praktyce pedagogicznej. Książka stanowi więc wartościowy materiał studiów zarówno dla teoretyków i badaczy, jak i dla nauczycieli przedszkoli, szerzej zaś rzecz ujmując – dla wszystkich, którym są bliskie problemy wychowania dziecka w wieku przedszkolnym.

Justyna Zielińska